

СТАНОВИЩЕ

от д.ф.н. Вера Тервел Маровска,
професор в Катедрата по български език
на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“,
за материалите, представени в процедурата
за защита на дисертация за присъждане на образователната и научна степен
доктор по филология на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“;
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки;
професионално направление 2.1. Филология (Български език – История на
новобългарския книжовен език)

Автор: **Детелина Георгиева Овчарова**

Тема: *Двуетичните разговорници през 19. век (социолингвистичен и лингвистичен дискурс)*

Научен ръководител: **проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова** (от Катедрата по български език във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“)

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № Р33-6107/23.12.2020 год. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури в процедура за защита на дисертация за присъждане на образователната и научна степен *доктор по филология* в ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология. Специалност: *Български език (История на новобългарския книжовен език)*.

Автор на дисертационния труд е Детелина Георгиева Овчарова – докторантка в редовна форма на обучение към Катедрата по български език с научен ръководител *проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова* от ПУ; ФФ; Катедра по български език.

Представеният от докторант Детелина Г. Овчарова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

1. молба по образец до ректора за откриване на процедура;
2. автобиография по европейски формат;
3. протокол от предварителното обсъждане в катедрата;
4. автореферат;
5. декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
6. справка за спазване на специфичните изисквания на Филологическия факултет;
7. списък на публикациите;

8. дисертационен труд;
9. копия на публикациите по темата на дисертационния труд;
10. комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 9 – 3 броя;
11. комплект документи от т. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 (посочване на други документи от т. 9 на електронен носител) – 7 броя;

Докторантката е приложила 7 публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Детелина Георгиева Овчарова е родена на 7.02.1972 г. През 1998 г. завършва бакалавърската си образователна степен по специалността *Български език и руски език* в ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2002 г. защитава магистърска степен по Стопанско управление във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 2005, 2007 и 2015 г. получава съотв. 5., 4. и 3. ПКС по български език в ТУ Стара Загора – ДИПКУ. През 2015 г. завършва магистратурата Актуална българистика в ПУ.

Детелина Овчарова е работила основно като учител по български език и в работната ѝ биография са представени десетки квалификационни курсове както с обща тематика, така и за придобиване на специфични умения и компетентности, свързани с преподаването и комуникативно-възпитателното общуване с учениците, вкл. и курсове по езици и компютърни технологии. Това я представя като ерудиран и отговорен учител, с изключителна самовзискателност и дисциплина, каквито само може да желаем да бъдат младите хора, решили да се посветят на преподавателската професия.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертацията включва увод, четири глави, заключение, списък на източниците, библиография и приложение или общо 240 страници (TNR 12).

Изследването проследява възрожденските възгледи за езика, които се откриват в разговорниците, издадени в периода от 30-те – до началото на 80-те години на XIX век. Изследователският интерес към тази проблематика е породен от факта, че досега устната реч през XIX век не е била обект на специално изследване. Не са правени и цялостни обобщения на състоянието на езика в разговорниците през този период. Помагалата за изучаване на чужди езици дават представа за правописа, граматиката и лексиката, за стилистичните предпочитания, типични за възрожденския период от историята на народа и езика – все недостатъчно проучени още области в историята на българския книжовен език.

Разговорниците – обект на тази дисертация, са знак за повишения интерес и стремежа на нашите книжовници към приобщаването към по-широката интелектуална среда в Европа и на Балканите.

Съществуват писмени сведения, че разговорниците са част от културата на Централна Азия още през първото хилядолетие от новата ера и са използвани от пътуващите по т.нар. *Път на коприната*. Разговорниците изминават разстоянието от Изтока до нашите земи и стават част и от културата на Европа.

Началото на съставяне на разговорници се поставя през Възраждането, а първите опити за такова описание се съдържат в издаваните през Възраждането учебници и книги. През 19. век разговорниците се разпространяват на Балканите като знак за любознателността и смислената готовност за опознаване на света от страна на грамотния човек. Те са естествен продукт от развитието на обществено-политическите условия – стопански отношения и търговия, образование и т.н., при което интересът към чуждите езици нараства предимно от прагматична гледна точка (Иванова, Борисов 2015: 57 – 70).

Интересът и необходимостта от изучаване на чужди езици проличава и в българската дидактична книжнина през XIX век, в която доста голям дял се пада на разговорниците и учебниците за изучаване на френски, гръцки, турски, румънски, италиански и други езици.

Според един от изследователите на разговорниците в Русия – Г. Левченко – те имат сходни характеристики с дву- и многоезичните речници и циркулират в културното пространство от 13 в. насам. Но и в Русия започват по-масово да се издават през 18 в. (Левченко, 2007: 8).

Темата, свързана с двуезичните разговорници през 19. век, е актуална с недостатъчната си проученост (типологично описание и структурно-композиционни особености на разговорниците), от една страна, а от друга – разговорниците са ресурс за важна информация от социално-психологически, политически и културологичен характер.

Както описва самата авторка, цитирайки научната си ръководителка, XIX век е важен за историята на българския книжовен език по няколко причини. На първо място, в книжовноисторически план това е времето, в което езиковото съзнание на българския

книжовник се насочва към създаването на първите граматики, възникването на първите книжовноезикови школи и създаването на конкретни правописни модели. На второ място, това е период, който се отличава с широк обществен интерес към езиковите въпроси. На страниците на почти всички печатни издания излизат публикации, които представят общата картина на една целенасочена, осъзната национальноезикова програма и политика (Вж. Иванова, Д. *Езиковите въпроси в българския периодичен печат през Възраждането*. Пловдив, 1998).

4. Познаване на проблема

Библиографията на Детелина Овчарова включва около 200 научни труда. Анализът им показва вникване в същността на материала и съобразяване с всички по-детайлни разработки по проблематиката. Очевиден е фактът, че нашият книжовен език и идейно-философското му обмисляне не се развиват изолирано, че „строителите на новобългарския книжовен език се опират на европейските научни постижения в избора и утвърждаването на граматическите учения и адаптирайки чужди доктрини, създават добри и смислени варианти“ (Попова 1994: 24).

Успехите на европейското езикознание и славистиката придобиват широка известност сред българската интелигенция. Видни нейни представители изненадват с начетеност и компетентност и творчески премислят изводите от изследванията на всепризнати учени като Ю. И. Венелин, Й. Б. Копитар, П. Шафарик и В. Ягич. Наистина разглежданият период (десетилетията от 30-те – до началото на 80-те години на XIX век) се проявява като един от най-важните в историята на книжовния ни език.

Теоретичната основа на дисертацията е изградена на базата на значими трудове по история на българския език от възрожденския период, на публикации по история и практика на лексикографията, на трудовете на историографи и специалисти по Българско възраждане.

5. Методика на изследването

Основен изследователски подход е **дескриптивно-аналитичният метод**. Той позволява, както определя Детелина Овчарова, описаните езикови факти и процеси да се анализират и теоретизират, като се обръща специално внимание на интерференцията между общественно-политическите явления, философско-идейните тенденции на епохата и развитието на българските филологически възгледи.

На второ място, може да се посочи използването на **историко-типологичния метод**, който подпомага съпоставянето на отделните езикови явления в общия контекст на културно-историческите процеси.

В разговорниците са отразени възгледите на съставителите им за конструиране на българския книжовен език с неговите правописни и правоговорни норми. В този аспект анализирателното помагало на различни автори от един и същ период от книжовноезиковата ни история и издания на един и същ автор от различни периоди дава възможност за сравнение на идеите и тяхното развитие във времето.

Основен композиционен принцип е хронологичният.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Изследваните източници са диференцирани в следните групи:

1. Самостоятелни издания, съответно:

- Разговорници от втората четвърт на XIX век;
- Разговорници от третата четвърт на XIX век.

2. Разговорници, които са част от граматика.

3. Книги, в чието заглавие присъства думата *разговори*.

В първата глава на дисертацията разговорниците са изследвани в контекста на културноисторическата и книжовноезиковата ситуация през Възраждането. Акцентите са върху просветното дело през Възраждането и разговорниците като част от христоматийно-дидактичната книжнина (от 30-те до края на 70-те години на XIX век); върху общото описание на композиционните особености на разговорниците, коментирани е също и методиката на чуждоезиковото обучение през Възраждането, отразено в тях.

Втората глава е посветена на социолингвистичната характеристика на възрожденския период и езиковата картина на света, отразена в разговорниците.

Третата глава съдържа лингвистичната характеристика на разговорниците – като културен продукт с дидактическо предназначение, но в максимална пълнота: като се започне от графика и правопис, фонетика, лексикални характеристики и чуждоезикови влияния, морфологични, синтактични и пунктуационни особености.

В четвъртата глава са отразени някои проблеми на превода.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни качества, вкл. и с научно-приложен потенциал, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на **всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно

съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Детелина Георгиева Овчарова притежава теоретични знания и професионални умения по специалността си в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология; докторска програма *Български език (История на новобългарския книжовен език)*, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Въз основа на всичко казано, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Детелина Георгиева Овчарова (в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология; докторска програма *Български език (История на новобългарския книжовен език)*).

8. 03. 2021 г.

Пловдив

Изготвил становището: .....

(проф. д.ф.н. Вера Маровска)